

νον. Τὸ ἔθνικὸν πνεῦμα κατίσχυσεν, ἡ δὲ παρὰ πάντων νῦν γραφομένη γλῶσσα εἶναι αὐτὴ καὶ ἡ παλαιά, καίτοι ἐνιαχοῦ — ὁμολογητέον τοῦτο — ἐφθαρμένη καὶ παραμεμορφωμένη. Ὅστε ὑπολείπεται μόνον ν' ἀποκατασταθῇ ἡ ἀρχαία μορφή, ἡ δύναμις καὶ τὸ κάλλος.

Εἰς τοῦτο δὲ μετ' ἀφοσιώσεως ἀσχολοῦνται ἄνδρες ἐπιφανεῖς, μάλιστα ὅσοι ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ βιοῦντες, συναισθάνονται ὅποσον ἔνεκα τῶν τοιούτων παραμορφώσεων ὑποτιμᾶται ἡ ἀξία τῆς ἔθνικης γλώσσης ὑπὸ τῶν ξένων ἐλληνοιστῶν· δὲν εἶναι δὲ περιφρονητέα ἡ γνώμη τῶν ἀντιπροσώπων τούτων τῆς ἐπιστήμης ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ. Ὁ κ. Ῥενὰν ἔλεγεν ἐσχάτως πρὸς ἰσραηλίτας ἀκροατάς, ὅτι ἡ Βίβλος δὲν εἶναι κτῆμα ἀποκλειστικὸν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ἀνήκει τῇ ἀνθρωπότητι· τοῦτ' αὐτὸ εἰρήσθω καὶ περὶ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, ἀνηκούσης οὐ μόνον τῇ Ἑλλάδι, ἀλλ' ἐπίσης τῇ ἀνθρωπότητι.

Γράφων ταῦτα ἀναμιμνήσκομαι γεγονότος, ὅπερ ἀναγκαῖον κρίνω νὰ μὴ παρέλθω ἐν σιγῇ. Ἐν τῇ Ἑπετηρίδι τοῦ Συλλόγου τῶν ἐλληνικῶν σπουδῶν τοῦ ἔτους 1870, δημοσιεύσας «Παρατηρήσεις περὶ τῆς προοδευτικῆς ἀναμορφώσεως καὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης» κατεχώρισα καὶ λόγον τινὰ τοῦ κ. Ἡρ. Βασιάδου, ῥηθέντα ἐν γενικῇ συνελεύσει τοῦ ὑπὸ τούτου ἰδρυθέντος ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ Συλλόγου, γεγραμμένον ἐν γλώσσῃ καθαρρευοσῆ, ἧς ἡ χρῆσις δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ καταστῇ γενικωτέρα.

Ὁ Στούαρτ Μίλλ, ἐταῖρος τοῦ Συλλόγου, ἄμα λαβὼν τὴν Ἑπετηρίδα μοὶ ἔγραφε ταῦτα: «Ὅντως ἀξιοσημείωτος εἶναι ὁ λόγος τοῦ κ. Βασιάδου ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς γλώσσης. Εἶναι αὐτὴ ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ ἐν τῇ καθαρότητι τῶν γραμματικῶν τύπων, αἱ δὲ παραλλαγὰι τοῦ λεξιλογίου καὶ τῶν φράσεων προέρχονται ἐκ τῶν μεταβολῶν, ἧς ἡ πάροδος τῶν αἰώνων ἐπιφέρει ἀναποδράστως εἰς πᾶσαν λαλουμένην γλῶσσαν. Χαρὰν δ' ἐμποιοῦσιν αἱ τοιαῦται μεταβολαί, διότι ἡ προσπάθεια τοῦ γράφειν ἀπραλλάκτως ἐν πᾶσιν ὡς οἱ ἀρχαῖοι θὰ εἶχεν ἀποτέλεσμα τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἐκθέσεως διανοημάτων διαφόρων τῶν ἐκείνων. Ἐγὼ δὲ φρονῶ, ὅτι τὰ λατινικὰ τοῦ Βάκωνος καὶ τοῦ Καρτεσιου ἐμφαίνουσι πρόοδον τῆς γλώσσης ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν γλῶσσαν τοῦ Κικέρωνος. Ἄν οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι φιλόσοφοι ἔγραφον ἐν ταῖς χρόνις τῶν αὐτοκρατόρων θὰ ἐπλούτιζον ἀναμνηρίστως καὶ θὰ ἐκάλλυνον τὴν λατινικὴν. Ἄν δὲ γεννηθῇ ἐν Ἑλλάδι ἀνὴρ ἔχων τὴν μεγαλοφυίαν τοῦ Πλάτωνος ἢ τοῦ Ἀριστοτέλους θὰ συντελέσῃ ὅσον ἐκεῖνοι τὸ πάλαι εἰς τὴν πρόοδον τῆς γλώσσης».

Ἦδη ἐπεράτωσα τὸ ἐμὸν ἔργον. Ἐν ταῖς ἐπιβληθεῖσί μοι στενοῖς ὁρίοις προσπάθησα νὰ συνοψίσω τοὺς λόγους, ὧν ἔνεκα ἐμόρφωσα τὴν πεποιθήσιν μου ταύτην. Ἄλλ' οὔτε τυφλὴ εἶναι ἡ τοιαύτη πεποιθήσις μου, οὔτε θὰ ἐπιμένω παραλόγως εἰς αὐτήν. Ἄν ὑποδειχθῇ προσφορωτέρα λύσις, τὰ μάλα ἀσμένως θὰ ἀποδεχθῶ αὐτήν. Ἀνάγκη ὅμως νὰ ὑποδειχθῇ μία εἰσαδήποτε λύσις, διότι ἀτοπώτατον νὰ παρατείνηται ἐπ' ἀπειρον ὁ κυκεὼν, ὃν ὡς ἀριστα περιέγραψεν ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἐν τῇ Ἑπιθεωρήσει ἄρθρου. * * Π.

ΜΥΡΜΗΚΕΣ, ΜΕΛΙΣΣΑΙ ΚΑΙ ΣΦΗΚΕΣ

Συνίξιμα· ἐδὲ σελ. 47.

Δ'

Πόλεμοι τῶν μυρμηκῶν. — Ἐχθροί. — Κατοικίδια ζῶα. — Δουλεῖα.

Γενικῶς εἰπεῖν αἱ σχέσεις τῶν μυρμηκῶν πρὸς τὰ λοιπὰ ζῶα εἶνε διαρκῶς ἐχθρική. Μέχρι θανάτου πόλεμος εἶνε κεκηρυγμένος παρ' αὐτῶν κατὰ πάντων.

Καίτοι τὸ μέλι εἶνε ἡ κυρία τροφή τῶν μυρμηκῶν τῶν ἐν αἰχμαλωσίᾳ χάριν παρατηρήσεων τηρουμένων, μετ' ἀρεσκευῆς μεγίστης ἐσθίουσι καὶ κρέας, ἐν ἀγρία δὲ καταστάσει πληθὺς ἐντόμων κατατρώγεται ὑπ' αὐτῶν.

Οἱ τῶν θερμῶν κλιμάτων μύρμηκες θηρεύουσι καθ' ὁμάδας, ἢ μᾶλλον κατὰ στρατίας. Ὁ Savage ἰδοῦ πῶς περιγράφει θήραν μυρμηκῶν (*Anomma arceus West*) τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς. «Ἐμποδίζουσι, λέγει, τὸν ταχὺν πολλαπλασιασμὸν τῶν φθοροποιῶν ἐντόμων καὶ τῶν μικρῶν ἔρπετων, καταναλίσκουσι μέγαν ἀριθμὸν νεκρῶν ζῶων, τὰ ὅποια εὐρίσκουσι πανταχοῦ σπητόμενα, καὶ πληροῦντα μολυσματικῶν ἀερίων τὴν ἀτμοσφαῖραν. Πρὸς δὲ, ὅπερ δὲν στερεεῖται ἐπίσης ἀξίας, ἐν τῇ διακεκαυμένῃ ταύτῃ ζώνῃ, ἀναγκάζουσι τοὺς κατοίκους νὰ τηρῶσι τοὺς οἴκους των, τὰς πόλεις των καὶ τὴν γειτονίαν των ἐν καθαριότητι. Οἱ πάντες τρέμουσιν ἐνώπιον τῶν μυρμηκῶν τούτων.

Μόλις εἰσέρχονται οὔτοι εἰς οἰκίαν τινὰ, καὶ ἀμέσως αὐτὴ ἐγκαταλιμπάνεται ὑπὸ τῶν ποντικῶν, σαυρῶν, κατσαρίδων καὶ παντός ἀκαθάρτου ἐντόμου πληροῦντος τὰς κατοικίας.

Ἀνερευῶσι τὸν οἶκον μετὰ τῆς μεγαλειτέρας τάξεως, ἐκτὸς ἂν διαταραχθῶσιν ἐν τῷ ἔργῳ των· πολλάκις μάλιστα διασκορπίζονται, ληίζοντες τὰ πάντα. Ἄν εὐρωσὶ τι τῆς ἀρεσκευῆς των ἐπισωρεύονται ἐπ' αὐτοῦ, καὶ τότε μόνον δι' ἐπιχύσεως ζέοντος ὕδατος εἶνε δυνατὴ ἡ καταστροφή των.

“Αμα εισέλθωσιν εἰς τινὰ οἶκον, ἐγκαταλείπωμεν τούτον αὐτοῖς, καὶ ἀναμένωμεν μεθ’ ὑπομονῆς πότε θὰ εὐαρεστηθῶσι μόνοι νὰ φύγωσι. Χάριτας δ’ ὀφείλομεν αὐτοῖς, ἂν δὲν μᾶς προσβάλλωσι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ κλίνη μας ἢ ἐπὶ τῶν καθεκλῶν μας.”

Οἱ μύρμηκες οὗτοι δύνανται νὰ καταστρέψωσι καὶ τὰ μεγαλείτερα ζῷα. Οἱ ἰθαγενεῖς λέγουσιν ὅτι φονεύουσι καὶ αὐτοὺς τοὺς Πύθωνας, παμμεγίστους ὄφεις, προσθέτοντες μάλιστα ὅτι ὁ Πύθων πρὶν ἢ καταπιῆ τὸ θῦμά του ἐξετάζει μετὰ προσοχῆς μὴ ὑπάρχωσι τοιοῦτοι μύρμηκες εἰς τὰ πέριξ.

Τὸ περιεργότατον ὅμως εἶνε ὅτι πάντες οὗτοι οἱ θηρευταὶ μύρμηκες εἶνε τυφλοί. Ἐξέρχονται πρὸς θήραν μόνον τὴν νύκτα, ὁμοιάζουσι δὲ πρὸς τοὺς *Eciton vastator* καὶ *E. erratica*, τοὺς περιγραφέντας ὑπὸ τοῦ Bates.

«Οἱ στρατοὶ τῶν ληστῶν τούτων μυρμηκῶν, λέγει ὁ Bates, ὅθεν καὶ ἂν διέλθωσιν, ἄπαν τὸ ζῶϊκόν βασιλεῖον συνταράττουσι, καὶ πᾶν ζῶον προσπαθεῖ ν’ ἀποφύγῃ τὴν συνάντησίν των καθ’ ὁδόν. Κυρίως ὅμως προσβάλλονταί ὑπ’ αὐτῶν τὰ ἄπτερα ἔντομα.

Ἴδου δὲ πῶς βαδιζοῦσιν οἱ στρατοί. Τὸ κύριον στέλεχος συγκείμενον ἀπὸ 4 μέχρις 6 σειρῶν μυρμηκῶν, προχωρεῖ ἀκολουθῶν δεδομένην διεύθυνσιν, ἀποκαθαίρον τὸ ἔδαφος ἀπὸ πάσης ζῶϊκῆς οὐσίας ζώσης ἢ νεκρᾶς, καὶ ἀποστέλλον τῆδε κάκεισε οὐλαοῦς τινὰς πρὸς κατόπτευσιν, οἵτινες τῆς ἐντολῆς των ληξάσης ἐπανέρχονται εἰς τὸ κύριον σῶμα. Ἄν καθ’ ὁδὸν συναντήσωσι τεμάχιόν τι σεσηπότος ξύλου, πληθεῖς νυμφῶν ἐντόμων, σταματῶσι, μέγας δ’ ἀριθμὸς μυρμηκῶν ἐπισωρεύεται. Αἱ ἀράχαι διαφεύγουσι τοὺς μύρμηκας προτρέχουσαι αὐτῶν. Ἔτερα τινὰ ἔντομα πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου λαμβάνουσι τὴν μορφήν αὐτῶν τῶν ἰδίων μυρμηκῶν.

Ἐχθρῶν δὲν στεροῦνται οἱ μύρμηκες. Γινώσκουμεν κατὰ πόσον τὰ πτηνὰ ἀγαπῶσι τὰς νύμφας καὶ χρυσαλίδας αὐτῶν. Πρὸς δὲ ἔχουσι καὶ πολυάριθμα παράσιτα. Διὰν ὅμως ἐνδιαφερόμεθα εἶναι αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις τῶν μυρμηκῶν πρὸς τινὰ ζῷα. Πρὸ πολλοῦ εἶνε γνωστὸν ὅτι οἱ μύρμηκες τρώγουσι τὸν ζακχαρῶδη χυμὸν τὸν ὑπὸ τῶν φυτοφθειρῶν ἐκκρινόμενον. Τὰ ἔντομα ταῦτα εἶνε πράγματι, καθὼς πολλὰκις ἐλέχθη, αἱ ἀγελάδες τῶν μυρμηκῶν.

Οὐ μόνον δὲ αἱ φυτοφθειραὶ χρησιμεύουσιν ὡς ἀγελάδες τῶν μυρμηκῶν, ἀλλὰ καὶ διάφορα ἄλλα εἶδη ἐντόμων — ὁ H. Edwards καὶ ὁ Mac Cook εἶδον μύρμηκας λείχοντας τὴν χρυσαλίδα τῆς ψυχῆς *Lycocena pseudargiolus*.

Τὰ διάφορα εἶδη τῶν μυρμηκῶν διατρέφουσιν ἐπίσης ὅλας διάφορα εἶδη φυτοφθειρῶν. Ὁ κοινὸς μέλας μύρμηξ τῶν κήπων (*Lasius ni-*

ger) διατρέφει τὰς ἐπὶ τῶν κλάδων καὶ τῶν φύλλων τῶν δένδρων ἐνδιαιωμένους φυτοφθειράς· ὁ *Lasius brunneus* τὰς ἐπὶ τῶν φλοιῶν διαβιούσας· ἐνῶ ὁ μικρὸς κίτρινος μύρμηξ (*Lasius flavus*), ποιμένει ἀγέλας φυτοφθειρῶν ἐκμυζοῦσῶν τὰς ρίζας.

Ἡ ποικιλία τῶν χρωματισμῶν ἴσως προέρχεται ἐκ τῶν διαφορῶν ἐθίμων τῶν μυρμηκῶν. Τὸ τῆς Βαλτικῆς ἠλεκτρον ἐνέχει μετὰ πολλῶν λειψάνων ἄλλων ἐντόμων καὶ λείψανα μικροῦ τινος μύρμηκος ἐνδιαμέσου τοῦ μικροῦ μέλανος μύρμηκος τῶν κήπων καὶ τοῦ μικροῦ κίτρινου μύρμηκος τῶν ἀγρῶν. Ὁ μύρμηξ οὗτος ἴσως εἶναι ὁ κοινὸς πρόγονος καὶ τῶν δύο μυρμηκῶν. Δύναται τις νὰ παραδεχθῆ ὅτι ὁ μελάγχρους μύρμηξ ζῶν πάντοτε ἐκτεθειμένος τῷ ἀέρι, ἀναρριχώμενος ἐπὶ τῶν δένδρων ἢ τῶν θάμνων διετήρησε τὸ μέλαν αὐτοῦ χρῶμα, ἐνῶ οἱ ἄλλοι, καθὼς ὁ *Lasius flavus*, ὁ κίτρινος μύρμηξ τῶν ἀγρῶν, ζῶντες καθ’ ὁλοκληρίαν ὑπὸ τὴν γῆν κατέστησαν ὠχρότεροι.

Οἱ μύρμηκες καθ’ ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, ἀμέλγουσι τὰς φυτοφθειράς· διότι καθὼς ὁ Darwin καὶ ἄλλοι τὸ ἀπέδειξαν, αὐταὶ τηροῦσι τὴν ἐν αὐτοῖς ζακχαρῶδη οὐσίαν μέχρις οὗ οἱ μύρμηκες καταστῶσιν ἱκανοὶ ἵνα τὴν λάθωσι. Οἱ μύρμηκες θίγουσι καὶ θωπεύουσι τὰς φυτοφθειράς διὰ τῶν κεραίων των, τότε δὲ μόνον οὗτοι ἐκκρίνουσι τὸ σακχαρῶδες ὑγρὸν.

Ἐπειδὴ τὸ μέλι τῶν φυτοφθειρῶν εἶνε κολῶδες, πιθανώτατα οἱ μύρμηκες ἀφαιροῦντες τοῦτο καθίστανται ὠφέλιμοι εἰς ταύτας. Ἐκτός τούτου, καὶ πολλὰς ἄλλας εὐεργεσίας προσφέρουσιν εἰς τὰς φυτοφθειράς. Ὑπερασπίζουσι ταύτας ἐκ τῶν προσβολῶν τῶν ἐχθρῶν των, συνηθέστατα δὲ συναγελάζουσι ταύτας ἐν φάτναις ὑπογείοις. Οἱ κίτρινοι μύρμηκες συνάζουσι τὰ ἐπὶ τῶν ριζῶν εἶδη αὐτῶν, φέρουσιν ἐν ταῖς μυρμηκίαις των καὶ τὰ περιποιοῦνται ὅσον καὶ τὰ ἴδια αὐτῶν τέκνα. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο. Οἱ μύρμηκες δὲν διαφυλάττουσι μόνον τὰς τελείας φυτοφθειράς ἐξ ὧν ἀπολαμβάνουσι ἀμέσως, ἀλλὰ φροντίζουσι συγχρόνως καὶ περὶ τῶν ὠν τῶν φυτοφθειρῶν, ἅτινα εἰσὶν ὅπως ἀνωφελῆ αὐτοῖς πρὸ τῆς ὠριμότητός των.

Οἱ μύρμηκες ὠθούμενοι ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς διατηρήσεως ἐν τῇ ζωῇ, τῆς παγκοσμίου ταύτης ἀρχῆς τῆς ὀδηγούσης πάντα τὰ ὄντα, διατηροῦσι τὰ ὠὰ καὶ περιποιοῦνται ταῦτα, ἵνα ἐν καιρῷ ἔχουσι τὴν ἀναγκαίαν αὐτοῖς τροφήν.

Ἐν ταῖς μυρμηκίαις τοῦ κοινοῦ κίτρινου μύρμηκος ἀπαντῶνται ἐν ἀφθογίᾳ πέντε ἕως ἑξ εἶδη φυτοφθειρῶν. Ἐκτός ὅμως τῶν ἐντόμων τῆς οἰκογενείας ταύτης, εὐρίσκεται καὶ πληθὺς ἄλλων ζῶσα συνήθως ἐν ταῖς μυρμηκίαις. Ὡστε δύναται τις νὰ εἰπῆ, ὅτι οἱ μύρμηκες

διατρέφουσι πλείοτερα κατοικίδια ζῶα ἀπὸ ἡμῶν· ὁ Märkel ἐβεβαίωθη ὅτι αἱ μεγάλοι μυρμηκίαι τῆς *Formica rubra* περιέχουσι πλέον τῶν χιλίων τοιούτων ξένων· ὁ André ἐδημοσίωσεν κατάλογον τῶν κατοικιδίων ζῶων τῶν μυρμηκῶν, ἐνῶ ἀναφέρονται 584 εἶδη ἐντόμων συναντωμένων συνήθως μετὰ τῶν μυρμηκῶν ἐν πλῆρει ὁμοφωνίᾳ, ἐκ τούτων 542 εἶδη ἀνήκουσιν εἰς τὰ κολεόπτερα. Πολλὰ ὅμως τῶν ἐντόμων τούτων ζῶσι μετὰ τῶν μυρμηκῶν, εὐρίσκοντα τὴν μετ' αὐτῶν συμβίωσιν εὐάρεστον· οἱ δὲ μύρμηκες, φαίνεται ἐπιτρέποντες τὴν ἐν ταῖς μυρμηκίαις διαβίωσιν εἰς τοὺς ξένους τούτους, καταστάνας τυφλοὺς ὡς ἐκ τῆς διαρκοῦς ὑπογείου ἐνδικιτήσεως, δι' οὐδένα ἄλλον λόγον ἢ διότι χρησιμεύουσιν αὐτοῖς ὡς ὁδοκαθαρισταί.

Μικρόν τι κολεόπτερον ὁ *Claviger*, ἐντελῶς τυφλὸν, ἐξαρτᾶται καθ' ὄλοκληρίαν ἀπὸ τῶν μυρμηκῶν. Φαίνεται μάλιστα καταστὰν ἀνίκανον νὰ φάγῃ μόνον. Πάντοτε διατρέφεται ὑπὸ τῶν μυρμηκῶν, οἱ ὅποιοι φέρουσιν εἰς αὐτὸ τὴν τροφήν ὡς εἰς ἕνα ὁμοίον των. Ὁ Müller εἶδεν, ὅτι οἱ μύρμηκες ἐθώπευον τὸ κολεόπτερον τοῦτο διὰ τῶν κεραίων των. Τὰ κολεόπτερα ταῦτα ἔχουσι περὶ τὴν βᾶσιν τῶν ἐλύτρων θυσάνους ἰδιορρυθμῶν τριχῶν, ὁ δὲ Müller παρετήρησεν ὅτι οἱ μύρμηκες ἐλάμβανον τοὺς θυσάνους τούτους ἐν τῇ στόματί των, ἔλειγον τούτους καθὼς καὶ τὰ νῶτα τοῦ ζῴου μετὰ μεγίστης ἡδονῆς. Ὁ Grimm παρετήρησε ταῦτο συμβαίνειν καὶ μεθ' ἄλλου τινὸς εἶδους μυρμηκοφίλου κολεοπτέρου τῆς *Dinarda dentata*. Εἶδεν ὅτι οἱ μύρμηκες ἐπᾶνειλημμένως ἔλειγον τὰς θυσανώδεις τρίχας τὰς κατὰ τὴν ἀκρὰν τῆς κοιλίας. Ὁ Lespes παρετήρησε μύρμηκα δίδοντα τροφήν εἰς μίαν *Lomechusa strumosa*. Μύρμηκες ἐμύζων τεμάχιον σακχάρους· τὸ κολεόπτερον ἐπλησίασεν ἕνα τούτων καὶ ἐκτύπησε τὴν κεφαλὴν του πολλὰς φορὰς διὰ τῶν κεραίων του· ὁ μύρμηξ ἤνοιξε τὰς σιαγόνας του καὶ προσέφερε τροφήν εἰς τὴν *Lomechuse*, ὡς νὰ ἐπρόκειτο περὶ ἐνὸς συντρόφου του. Ἡ *Lomechuse* ἀνέβη ἐπὶ τῆς σακχάρους, ἀλλὰ μόνη δὲν ἠδύνατο νὰ φάγῃ.

Κατὰ φυσικὸν λόγον τὰ μυρμηκόφιλα ἔντομα δὲν εὐρίσκονται ἀδιαφόρως ἐν ἀπάσαις ταῖς μυρμηκίαις.

Καὶ αὐτοὶ ὅμως οἱ μύρμηκες συνεταιρίζονται μετ' ἄλλων μυρμηκῶν. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ λεχθῇ ἐνταῦθα ὅτι ἕκαστον εἶδος ζῆ ἀνεξαρτήτως. Ἐν τούτοις πολλάκις παρατηροῦνται καὶ περίεργοι τινες ἐξαιρέσεις. Ὁ μικρὸς μύρμηξ *Stenammas westwoodii* εὐρίσκειται μόνον ἐν ταῖς μυρμηκίαις τοῦ μεγάλου *Formica rufa* ἢ τοῦ γείτονος εἶδους *F. pratensis*. Ὅταν οἱ *Formicas* μεταλάσσουσι μυρμη-

κίαν, οἱ *Stenammas* τρέχουσι μετ' αὐτῶν, τίθενται μεταξὺ τῶν ποδῶν των, τύπτουσιν αὐτοὺς διὰ τῶν κεραίων των, συχνότατα ἀνέρονται ἐπὶ τοῦ νώτου ὡς νὰ ἵππευον· ἐνῶ οἱ μεγάλοι μύρμηκες φαίνονται ἐλάχιστα φροντίζοντες περὶ αὐτῶν. Οἱ μικροὶ οὗτοι μύρμηκες εἶναι οἱ κύνες ἢ αἱ γαλαὶ τῶν μεγάλων μυρμηκῶν.

Ἄλλοις τις μικρὸς μύρμηξ ὁ *Solenopsis fugax*, ὅστις ὀρύσσει τὰ δωμάτια καὶ τὰς στοὰς του ἐντὸς τῶν τειχῶν τῶν μυρμηκῶν τῶν μεγάλων εἰδῶν, εἶναι ὁ ἀσπονδότερος ἐχθρὸς τῶν ξενιζόντων αὐτόν. Οἱ δυστυχεῖς οὗτοι δὲν δύνανται νὰ τὸν προσβάλλουσι διότι ὡς ἐκ τοῦ μεγέθους των δὲν δύνανται νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὰς στοὰς του.

Ὁ μικρὸς *Solenopsis* εὐρισκόμενος ἐν ἀσφαλείᾳ μεταβαίνει εἰς τὰ δωμάτια ἐν οἷς οἱ μεγάλοι μύρμηκες ἔχουσι τὰ νεογνά των καὶ τ' ἀρπάξῃ ἵνα τὰ φάγῃ. Συμβαίνει δηλ. ὡς νὰ μικροὶ νάνοι ὕψους μόλις δύο ποδῶν κατῴκουν ἐν τοῖς τείχοις τῶν κατοικιῶν μας, ἀναρπάζονται καθ' ἑκάστην στιγμήν ἐν ταῖς φρικταῖς αὐτῶν τρώγλαις τὰ τέκνα μας.

Πολλοὶ μύρμηκες δοθείσης τῆς εὐκαιρίας ἀρπάζουσι τὰς νύμφας καὶ τὰς χρυσαλλίδας τῶν ἄλλων· οὕτως ἐξηγεῖται ἢ συντελεῖ ὅπως ἐνοήσωμεν τὸ περίεργον φαινόμενον τῆς μεταξὺ τῶν μυρμηκῶν δουλείας.

Οἱ *Formicas sanguinea* μύρμηκες ὑπάρχοντες καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἐστρατεύουσι κατὰ διαφόρους περιόδους, λεηλατοῦσι τὰς ἐν τῇ γειτονίᾳ μυρμηκίαις, ἀναρπάζοντες τὰς χρυσαλλίδας. Οὕτως ὅταν ἐκ τῶν χρυσαλλίδων ἐξέλθωσι τὰ τέλεια ἔντομα, εὐρίσκονται ἐν μυρμηκίᾳ συνισταμένῃ ἐκ *F. sanguineas* καὶ μυρμηκῶν τινῶν τοῦ ἰδίου αὐτῶν εἶδους προερχομένων ἐκ προτέρων ἐκδρομῶν. Ὑποβάλλονται λοιπὸν εἰς τὸ σκληρὸν πεπρωμένον, ἐνασχολούμενοι εἰς τὰ οἰκιακὰ ἔργα, μὴ ἔχοντες δὲ τέκνα τοῦ εἶδους των περιποιοῦνται καὶ τρέφουσι τὰ τέκνα τῶν *F. sanguineas*. Οἱ τελευταῖοι ὅμως οὗτοι καίτοι ὑποδοθησόμενοι ὑπὸ τῶν εἰλώτων των, ἢ μᾶλλον τῶν ἐπικούρων, ἐξακολουθοῦσι τηροῦντες τὸ πρὸς τὴν ἐργασίαν ὀρμέμφυτον.

Τὰ εἶδη τὰ συνήθως καθιστάμενα δούλα τῶν *F. sanguineas*, εἶναι οἱ *F. fusca* καὶ *F. rufibarbis*.

Ἄλλο τι εἶδος μυρμηκῶν, ὁ *Polyergus rufescens*, ἐξαρτᾶται ὑπὸ τῶν δούλων του, μηδὲ δύναται νὰ ζῆσῃ ἀνευ αὐτῶν. Ἴδου πῶς ὁ Huber, ὁ ἀνακαλύψας τὴν δουλείαν τῶν μυρμηκῶν, διηγεῖται ἐστρατείαν σκοποῦσαν τὴν αἰχμαλωσίαν.

«Περιδιαβάζων, λέγει, τὴν 17 Ἰουνίου 1804 εἰς τὰ περίχωρα τῆς Γενεύης μεταξὺ τῆς τε-

τάρτης και πέμπτης μετὰ μεσημβριαν ὥρας, εἶδον παρὰ τοὺς πόδας μου ὄλην λεγεῶνα ἐρυθρῶν μυρμηκῶν διερχομένην τὴν ὁδόν. Διήλθον οὗτοι πυκνὴν αἵμασιαν μεταβάλλοντες εἰς τὴν κοιλάδα ἔνθα τοὺς ἠκολούθησα· ἐβάδιζον ἐπὶ τῆς χλόης τῆδε κάκεισε, χωρὶς ὅμως ν' ἀπομακρύνωνται, ἢ δὲ στρατιὰ των διετέλει διαρκῶς συνεχῆς μεθ' ὅλα τὰ ἐν μέσῳ ἐμπόδια. Μετ' ὀλίγον ἀφίκοντο παρὰ τὴν μυρμηκίαν μελανοφαίου μύρμηκος, οὕτινος τὸ δῶμα ἔκειτο περὶ τὰ εἴκοσι βήματα μακρὰν τῆς αἵμασιος. Μύρμηκες τινὲς τοῦ εἴδους τούτου εὐρίσκοντο εἰς τὰ πρόθυρα τῆς κατοικίας των. Μόλις ἀνεκάλυψαν τὸν πλησιάζοντα στρατὸν ὤρμησαν μανιωδῶς κατὰ τῶν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς λεγεῶνος εὐρίσκομένων. Πανικὸς κατέλαβε πάραυτα τοὺς ἐν τῇ μυρμηκίᾳ, καὶ οἱ σύντροφοὶ των πολυάριθμοι ἐξήρχοντο ἐκ τῶν ὑπογειῶν. Οἱ ἐρυθροὶ μύρμηκες, τῶν ὁποίων τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς στρατιᾶς ἀπεῖχε μόλις δύο βήματα, ἔσπευδον νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν μυρμηκίαν. Συγχρόνως ὤρμησεν ἅπασα ἡ στρατιὰ κατὰ τῶν μελανοφαίων καὶ ἀνέτρεψεν αὐτοὺς, οὔτινες μετὰ βραχὺν ἀγῶνα ὑπεχώρησαν εἰς τὰ βάθη τῆς κατοικίας των. Οἱ ἐρυθροὶ μύρμηκες ἀνήλθον τὰ πλευρὰ τοῦ μαστίου, συνεσωματώθησαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς καὶ εἰσῆλθον πολυπληθεῖς εἰς τοὺς πρώτους διαδρόμους· ὁμάδες τινὲς τῶν ἐντόμων τούτων εἰργάζοντο διὰ τῶν ὀδόντων των ὅπως ἀνοίξωσιν ὁπὴν εἰς τὰ πλάγια τῆς μυρμηκίας· ἐπέτυχον τοῦ σκοπομένου καὶ μετ' ὀλίγον ὁ στρατὸς διὰ τοῦ χαλάσματος εἰσέδυσσε εἰς τὸ πολιορκούμενον ἄστυ. Ὁ στρατὸς δὲν διέμεινεν ἐν τῇ μυρμηκίᾳ πολὺν χρόνον· μετὰ τρία ἢ τέσσαρα λεπτὰ οἱ ἐρυθροὶ μύρμηκες ἐξῆλθον ταχέως ἐκ τῶν αὐτῶν ἐξόδων κρατοῦντες ἕκαστος εἰς τὸ στόμα μίαν νύμφην τῆς ἀλωθείσης μυρμηκίας. Αἱ ἐστρατεῖαι αὗται κατὰ γενικὸν κανόνα τελοῦνται τὸ ἀπόγευμα, λαμβάνουσι δὲ μέρος εἰς αὐτὰς 100 ἕως 2000 ἄτομα».

Ὁ *Polyergus rufescens* δίδει ἡμῖν παράδειγμα ἀξιόλογον, εἰς ὅποιον βαθμὸν ἐκφυλίσεως φέρει ἢ πρὸς δουλείαν διαθεσις, διότι οἱ μύρμηκες οὗτοι ἐξαρτῶνται καθ' ὀλοκληρίαν ὑπὸ τῶν δούλων των. Καὶ αὕτη ἡ ἀνατομικῆ των κατασκευὴ μετεβλήθη ἐπαισθητῶς· αἱ σιαγόνες ἀπώλεσαν τοὺς ὀδόντας των γενόμεναι ἀπλατῆ χηλαί, ὅπλα πρόξενα θανάτου μὴ χρησιμεύοντα ὅμως εἰς ἄλλο τι ἐκτὸς τοῦ πολέμου. Οἱ μύρμηκες οὗτοι ἀπώλεσαν μέγα μέρος τῶν ὀρμεφυτῶν ἰδιοτήτων των· τὴν τέχνην, δηλαδή τὸ πρὸς οἰκοδόμησιν ὀρμεφυτον· τὰ οἰκογενειακά των καθήκοντα, καθότι οὐδὲ ὅπως φροντίζουσι περὶ τῶν μικρῶν των, ἐγκαταλείποντες ταῦτα εἰς τοὺς εἰλωτάς των· τὴν βιομηχανίαν των, διότι δὲν συμμετέχουσι τῆς πρὸς

προμήθειαν τροφῶν καθ' ἡμέραν ἐργασίας· ὄταν ἡ ἀποικία μεταλάσσει μυρμηκίαν, οἱ εἰλωτοὶ μεταφέρουσιν ἐπὶ τῆς ῥάχews των τοὺς κυρίους εἰς τὴν νέαν κατοικίαν. Ἄλλ' ἀκόμη πλείοτερον οὗτοι ἀπομανθάνουσι τὸν τρόπον τοῦ τρῶγειν μόνοι. Ὁ Huber ἔθετο ἐν κιβωτίῳ τριάκοντα ἐξ αὐτῶν μετὰ τινων νυμφῶν καὶ χρυσαλλίδων χορηγήσας καὶ ἀνάλογον ποσότητα μέλιτος διὰ τὴν διατροφήν των. «Κατ' ὄρχας, λέγει, ἐφάνησαν φροντίζοντες περὶ τῶν νυμφῶν, μετακινήσαντες ταύτας, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὰς ἐπανέθηκον εἰς τὰς αὐτὰς θέσεις. Πλείοτεροι τοῦ ἡμίσεος τῶν μαχητῶν τούτων ἀπεβίωσαν ἐκ τῆς πείνης μετὰ δύο ἡμέρας. Μήτε καν ἐδοκίμασαν νὰ κτίσωσι κατοικίαν, οἱ ἐναπομείναντες ζῶντες· εἶχον τὰ μέγιστα ἐξασθενήσει. Τότε τοὺς εὐσπλαγχνίσθη ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ καὶ ἔδωκα τούτοις ἕνα ἐκ τῶν μελανῶν εἰλωτῶν των. Οὗτος μόνος, ἄνευ βοηθοῦ ἐπανάφερε τὴν τάξιν, ὥρξε διαμάτιον ἐν τῷ γῶματι, περισύναξε τὰς νύμφας, ἐδοήθησεν ν' ἀπαλλαχθῶσι τῶν περιβλημάτων των ὀρίμους τινὰς χρυσαλλίδας καὶ ἔσωσε τὴν ζωὴν εἰς τοὺς ἐναπομείναντας μαχητάς».

Αἱ παρατηρήσεις αὗται ἐβεβαιώθησαν ὑπὸ πολλῶν φυσιοδιφῶν. Ὅσον περὶ ὀρισμένη καὶ ἂν ἦ ἡ φυλακὴ αὐτῶν, ὅσην δὴποτε ἀφθονίαν τροφίμων καὶ ἂν ἔχωσι τὰ ἡλίθια ταῦτα πλάσματα προτιμῶσι ν' ἀποθάνωσι ἐν τῷ μέσῳ τῆς εὐμαρείας παρὰ μόνον νὰ φάγωσι.

Τέσσαρα εἶδη, μυρμηκῶν κατ' ἔθος αἰχμαλωτίζοντα ἄλλα εἶδη δεικνύουσιν ἡμῖν πάντας τοὺς βαθμοὺς τῆς καταπτώσεως, ἀπὸ τῆς ἐκτάκτου ἀνδρείας εἰς περιφρονητέαν παρασιτικὴν ζωὴν. Οἱ *Formicas sanguineas*, οὔτινες δύναται τις νὰ παραδεχθῆ ὅτι οὐ πρό πολλοῦ ἀπέκτησαν τὸ ἰδίωμα τοῦ αἰχμαλωτίζειν, ὕλικῶς δὲν ἐπαθόν τι.

Οἱ *Polyergus* τὸναντίον δεικνύουσιν ἡμῖν εἰς ποῖαν κατάπτωσιν φέρει ἢ πρὸς δουλείαν τάσις. Ἀπώλεσαν πᾶσαν ἰδέαν τῆς τέχνης των, τὴν φυσικὴν στοργὴν πρὸς τὰ τέκνα των καὶ αὐτὸ τὸ αἰσθημα τῆς διατροφῆς! Κατήντησαν ὑπερήφανοι καὶ ἰσχυροὶ λησταί.

Ἡ ἐκνευρίζουσα ἐπήρεια τῆς δουλείας τοῦ *Strongylognathus*, ἐξηφάνισεν ἐξ αὐτῶν καὶ αὐτὴν τὴν σωματικὴν ἰσχύν. Δὲν εἶνε δυνατόν πλέον οὗτοι νὰ συλλάβωσι τοὺς δούλους των διὰ φανεράς καὶ νομίμου πάλης. Διατηροῦσι εἰδὸς τι κυριαρχίας, ἐφορμῶντες μάχονται θαρραλέως, ἀλλὰ μάτην.

Ἐπὶ τέλους οἱ *Anergates* δεικνύουσιν ἡμῖν τὸ θλιβερὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἐξελίξεως. Δυνάμεθα δικαίως νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐν ἀρχαιοτέρᾳ τινὶ ἐποχῇ οἱ πρόγονοὶ των ἔζων, ὡς σήμερον πολλοὶ μύρμηκες, ἐκ θήρας καὶ μέλιτος· ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅμως κατέστησαν πράγματι

λησται και ἤρξαντο αἰχμαλωτίζοντες· ὅτι ἐπὶ τίνα χρόνον διετήρησαν τὴν ἰσχὺν καὶ εὐκαμψίαν των, ἀπολέσαντες βαθμηδὸν τὴν ἀνεξαρτησίαν, τὴν βιομηχανίαν καὶ αὐτὸ τὸ ὀρμέφυτόν των· ὅτι ἡ σωματικὴ των ἰσχὺς ἤλαττώθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὑπὸ τὴν ἐκνευρίζουσαν ἐπήρησαν εἰς τὴν ὑπῆχθησαν· μέχρι οὐ κατήνησαν εἰς τὴν ἤδη οἰκτρὰν κατὰπτωσίν των, ἀσθενεῖς τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα, ὀλιγαριθμοὶ, κατὰ τὸ φαινόμενον ἀποσβεσθέντες, ἄθλιοι ἀπόγονοι ἀνωτέρων προγόνων ζῶντες πρόσκαιρον βίον ὡς παράσονται τῶν ἀρχαίων εἰλώτων αὐτῶν.

Οἱ μέχρι τοῦδε ἐξετασθέντες μύρμηκες δεικνύουσιν ὅτι παρ' αὐτοῖς ἀπαντῶσι τρεῖς τύποι διαφοροί, ἀναλογούντες ἀκριβῶς εἰς τὰς τρεῖς περιόδους τῆς ἀνθρωπίνης ἀναπτύξεως. Ὑπάρχουσι μύρμηκες, ὡς οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι πατριαρχικὸν διάγοντες βίον ἐνασχολούμενοι ποιμαίνοντες κατοικίδια ζῷα, δεύτερον μύρμηκες ἐνασχολούμενοι εἰς τὴν θήραν, καὶ μύρμηκες γεωργοί, ὡς δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν οἱ θερισταὶ μύρμηκες, οἱ περισυλλέγοντες ζωοτροφίας.

[* Ἐπικρατεῖα σουεδικῆ.]

Ν. Χ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ.

ΣΠΟΥΔΑΣΤΟΥ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ

Σουηδικὰ ἐστὶ σελ. 56.

Β'.

Ἀναχώρησις ἐκ Βερολίνου. — Ταξειδιωτικὰ παραγγέλματα. — Ἐγώσιμος, εὐαγγέλιον καὶ πραγματικὸν δίκαιον. — Εὐχὴ πρὸς τὸν ἀναγνώστην. — Πρωϊνὴ ἔποψις Φραγκφούρτης. — Στατιστικὴ καὶ ἱστορία. — Πρῶται ἐντυπώσεις. — Ἡ ἀγορά. — Καρδίαι μετὰ λαχανικῶν καὶ θήρα παρὰ θηράματα. — Τὰ ἄπτερα κήμυον περὰ καὶ τὰ περρωτὰ τ' ἀποβάλλον. — Τὰ δίποδα πρωταγωνιστοῦσι. — Συναλλαγὰ καὶ ἀνταλλαγὰ μετὰ γραμματικῶν κανόνων. — Χαρακτηρισμὸς τῆς ἀγορᾶς. — Ἐπισκέπται καὶ πωλήτρια. — Τί ἀποκομίζει ὁ ἐπισκέπτης.

Ἡ ἐκ Βερολίνου ἀναχώρησίς μου παρεσκευάσθη ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ. Τὸ ὄρομολόγιον πρὸ πολλοῦ ἄνευ ἀποτελέσματος μελετώμενον καὶ πολλὰς πολλάκις ἀπασχολῆσαν ὥρας εἰς σπουδὴν τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου καὶ τοῦ ὄδηγου τῶν σιδηροδρομικῶν ὄρομολογίων, ἐπιστάσης τῆς ὥρας ἐσχεδιασθῆν ὀριστικῶς ἐν μιᾷ στιγμῇ καὶ πρῶτος σταθμὸς ὄρισθῆ ἢ ἐπὶ τοῦ Μάιν Φραγκφούρτην.

Ἡμὸς δ' ἡέλιος κατέδου καὶ ἐπὶ κνέφας ἦλθε δὴ τότε . . .

καὶ ἐγὼ ἐπιβὰς τῆς διὰ Φραγκφούρτην ταχείας ἀμαξοστοιχίας ἀπεχαιρέτησα τὸ Βερολίνον.

Κατὰ τὰ ταξειδιωτικὰ παραγγέλματα ἢ

πρῶτη φροντίς τοῦ ἐν καιρῷ νυκτὸς διὰ τοῦ σιδηροδρόμου ταξειδεύοντος, ἂν μὴ οὗτος συναιρηθῆται μετὰ τῶν εὐδαιμόνων θνητῶν, οἵτινες ταξειδεύουσι διὰ τῶν κλιναγωγῶν ἀμαξῶν (wagons-lits), εἶνε νὰ εὖρη τὴν κατὰλληλον ἐκείνην γωνίαν τῆς ἀμάξης, ἐν ἣ ἀναπαυτικώτερον θὰ διέβη τὰς νυκτίας ὥρας. Τὸ παράγγελημα εἶνε μὲν ὀλίγον ἐγώσιτικόν, διότι σκέπτεται τις καὶ προσπαθεῖ νὰ κερδίσῃ πλείονα γῶρον τοῦ καθίσματος καὶ ν' ἀπολαύσῃ πάσης τῆς δυνατῆς ἡσυχίας καὶ ἀνέσεως ἐν τῷ διαμείσματι, ἀδιαφορῶν περὶ τῶν συνταξειδιωτῶν του· — εἶνε ἂν θέλετε καὶ ἀντευαγγελικόν, — διότι παρὰ τὰ διδάγματα τοῦ Εὐαγγελίου πᾶσαι αὐταί, αἱ χάριν τῆς ἀναπαύσεως τοῦ εὐτελοῦς ἡμῶν σαρκίου προσπάθειαι καὶ προπαρασκευαί, γίνονται ἐπὶ βλάβῃ τοῦ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν πλησίον ἡμῶν, οὐτινος ὅμως τὴν ἀγάπην ἐκεῖνο τῇ πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦς ἐξίσωσεν· — ἀντιβαίνει ἴσως ἐπὶ τέλους καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ὀρισμοὺς τοῦ πραγματικοῦ δικαίου — διότι ἡ ἀναπαυτικώτερα αὕτη τοποθέτησις τοῦ ἀτόμου μας γίνεται καταπατουμένων τῶν ὀρίων τοῦ γείτονος καὶ δὴ καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως· — ἀλλὰ μεθ' ὅλα ταῦτα τ' ἀμαρτήματα, ἅτινα φέρει εἰς τὸν τράχηλον τὸ παράγγελημα τοῦτο, εἶνε ἀπαράβατον καὶ δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρχῃ ταξειδιωτῆς μὴ ἀκολουθήσας αὐτό. Μὴ ἐπιθυμῶν λοιπὸν ἐγὼ ν' ἀποτελέσω τὴν μοναδικὴν ἐξαιρέσιν μεταξὺ τῶν ἀπὸ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ σιδηροδρόμου ταξειδιωτῶν ἐπεχείρησα τὴν πραγματοποίησιν αὐτοῦ μόλις εἰσῆλθον ἐν τῇ ἀμάξῃ, καὶ πρὶν ἢ ἀφήσῃ τὸν συριγμὸν τῆς ἐκκινήσεως ἢ ἀτμομηχανῆ, εὐρισκόμεν ἐν πλήρει ἐπιτυχίᾳ τῶν προσπαθειῶν μου.

Ὅ,τι συμβαίνει εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ὅταν τις ἐπιτύχῃ τὴν ἀναπαυτικὴν ἐκείνην διὰ τὸ σῶμά του θέσιν, ἢ ἐπὶ πολὺ διὰ μυρίων λεπτολόγων τακτοποιήσεων καὶ μετακινήσεων ἐπεζήτησεν, εὐχομαι νὰ μὴ συμβῆ εἰς τοὺς ἀναγινώσκοντας τὰς γραμμὰς ταύτας. Διότι ἐγὼ μετ' οὐ πολὺ ἀπεκοιμήθην μακαρίως καὶ δὲν ἐξύπνησα εἰμὴ ὅταν ἐπλησιαζόμεν πρὸς τὴν Φραγκφούρτην.

Ἡ πόλις μακρόθεν κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας, ὅποτε πυκνὴ ἢ ἀραιὰ ὀμίχλη σκεπάζει πάντοτε τὸν ὀρίζοντα ἐν Γερμανίᾳ, ἐφαίνετο ὡς θάλασσα ἀφ' ἧς ἀνέκυπτον τὰ κωδωνοστάσια, ὡς ἐρυθροὶ πύργοι ἀπομεινωμένοι ἐντὸς τοῦ πελάγους. Ἄλλ' ἐφ' ὅσον ἐπλησιαζόμεν, ἡ ὀμίχλη ἤραιουτο, ἡ ἀτμοσφαῖρα καθίστατο διαυγεστέρα καὶ κατὰ μικρὸν, ὡς ἐὰν ἀμπωτις συνέβαινε βαθμηδὸν ἀποκαλύπτουσα τὰ ἐν τῷ πυθμένι τοῦ πρὶν πελάγους, ἐπεφάνησαν ἐν ἀρχῇ αἱ καπνοδόχοι καὶ εἶτα αἱ στέγαι τῶν οἰκιῶν, τελευταῖον δὲ καὶ ὀλόκληρος ἡ πόλις, ὡς ἡμικύκλιον,